

Målsætninger for forsorgen for handicappede grønlændere

Af landsstyremedlem for sociale anliggender Moses Olsen

Med virkning fra den 1. januar 1980 overtog Grønlands Hjemmestyre ansvaret for de hidtidige særforborgsklienter. Der skete i Danmark en udlægning fra den danske stat til de danske kommuner og amtskommuner. Samtidig hermed blev ansvaret for de grønlandske særforborgsklienter udlagt til de grønlandske myndigheder.

I praksis omfattede udlægningen alene de i Danmark anbragte særforborgsklienter, idet de grønlandske kommuner gennem de senere år i et nært samarbejde med det centrale socialvæsen, skolevæsenet og sundhedsvæsenet har varetaget forsgen for særforborgsklienter, som har haft ophold her i Grønland. En del af de i Grønland værende særforborgsklienter har dog tidligere været i Danmark på kortere eller længere ophold med henblik på observation og træning, således at der kunne skabes den bedst mulige tilværelse for dem i det grønlandske samfund.

I forbindelse med den danske stats udlægning af særforsgen overtog det grønlandske samfund ansvaret for samtlige grønlandske særforborgsklienter, alt-

så også de, som er anbragt på de tidligere særforborgsinstitutioner i Danmark. Samtidig overføres der årligt et bloktilskud til Grønland – udregnet på stort set samme måde, som bloktilskuddene til de danske kommuner og amtskommuner.

Ved udlægningen af særforsgen blev selve begrebet »særforborg« i Danmark erstattet af betegnelsen »personer med vidtgående fysisk eller psykisk handicap«, og denne rent verbale ændring er også overtaget for så vidt angår de grønlandske klienter, men der er i den nye grønlandske handicapforborg i det store og hele tale om samme klientkategorier som under den tidligere særforborg.

I de seneste ca. 10 år har det grønlandske samfund i større og større grad søgt at beholde sine handicappede i Grønland. Der blev i begyndelsen af 70-erne etableret et nært samarbejde mellem skolevæsenet og socialvæsenet i Grønland og især Vestsjællands amt omkring de psykisk udviklingshæmmedes forhold; med Vejle amt omkring de døve børn og unge; med Refsnæs-skolen om-

kring de blinde o. s. v., især med henblik på kortere varende ophold på danske institutioner for de grønlandske handicappede. Et af målene hermed var at få de pågældende handicappedes situation belyst så godt som muligt og at få etableret et hjælpeapparat omkring disse, som der senere kunne trækkes på fra Grønland i forbindelse med de pågældendes videre optræning og oplæring, når de var kommet tilbage til Grønland.

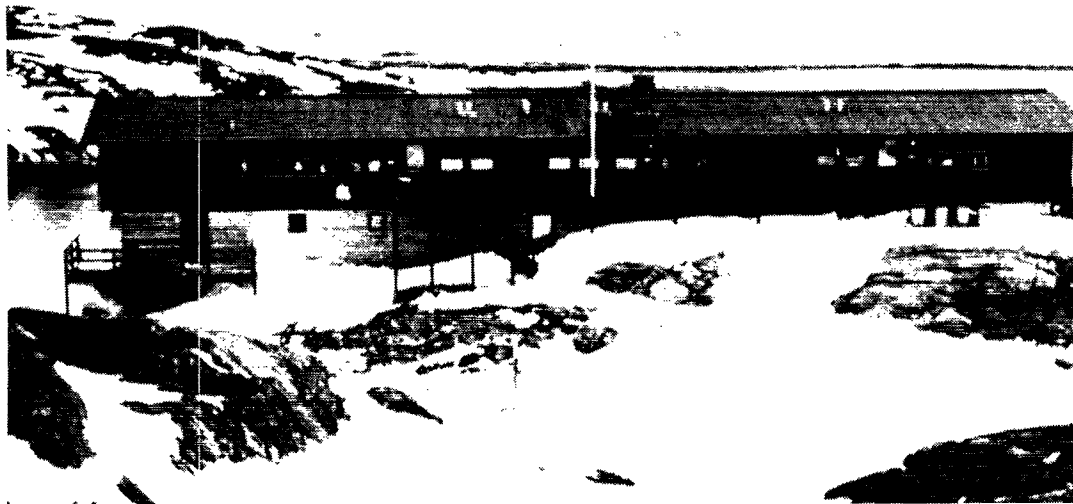
Grønlands Hjemmestyre ønsker at videreføre denne påbegyndte integration af handicappede i det grønlandske samfund, idet målsætningen for forsorgen for handicappede helt klart er, *at de handicappede er ligeværdige borgere i det grønlandske samfund, og at de skal kunne modtage den nødvendige hjælp og støtte i Grønland, således at eventuel nedsendelse til forsorg i Danmark kun vil skulle ske i enkelte tilfælde, hvor der kræves helt specielle foranstaltninger, som ikke kan skaffes i Grønland.*

Denne målsætning søges først og fremmest opfyldt på den måde, at nedsendelse til varigt ophold på institution i Danmark søges undgået i videst muligt omfang; men også således, at den nuværende praksis med nedsendelse til observation og optræning nedtrappes for de fleste grupper af handicappede og vil kunne ophøre helt, efterhånden som det grønlandske samfund selv har de nødvendige ressourcer til bistandsarbejdet.

I Danmark gav udlægningen af særfor sorgen til kommuner og amter anledning til, at der påbegyndtes en udstrakt integrering af handicappede i det øvrige samfund. Integrationen har dog været så

småt påbegyndt i skoler og andre steder tidligere, men har taget fart i Danmark efter udlægningen. I Grønland er situationen den, at der gennem de seneste ca. 10 år er sket en integrering i samfundet af de handicappede, som ligger væsentlig ud over, hvad der hidtil er sket i Danmark. Dette er sket både i skolevæsenet, i daginstitutioner og i døgninstitutioner. En af grundene til, at Grønland er foran Danmark med integreringen af handicappede i samfundet har været ønsket om så vidt muligt at beholde de handicappede i Grønland. Talmæssigt er der jo ikke tale om så forfærdeligt mange handicappede; men disse bor temmelig spredt i Grønland, hvorfor det har været naturligt at søge at hjælpe de pågældende på det sted, hvor de bor, så kontakten til familie og hjemsted blev bevaret. Der er kun opført ganske enkelte specialinstitutioner til handicappede i Grønland: Opføringshjemmet »Aaqa« i Nuuk, taget i brug i 1974, og opføringshjem med beskyttet værksted i Ilulissat, taget i brug i 1980; begge drives af Hjemmestyret ved Socialdirektoratet samt skolehjemmet »Elisibannguup Atuarfia« i Maniitsoq, der drives af Hjemmestyret ved Kultur- og Undervisningsdirektoratet. Institutionerne beskrives iøvrigt særskilt i dette temanummer, hvortil der henvises.

De eksisterende døgninstitutioner for børn og unge, der alle drives af Hjemmestyret ved Socialdirektoratet, modtager handicappede børn og unge i det omfang, den enkelte døgninstitution kan klare de særlige opgaver, der er forbundet hermed. Der er optaget endog meget dårlige børn på nogle af disse institu-

Optræningshjemmet »Aaqa« i Nuuk/Godthåb.

tioner, og der er i stor udstrækning ansat støttepersonale til at løse de særlige opgaver, der er forbundet med de handicappedes ophold på institutionerne. Også dette er nærmere beskrevet i et særligt indlæg i dette temanummer.

Institutionsforsorg for handicappede er imidlertid kun nødvendig for et mindre antal handicappede. Langt de fleste handicappede børn og unge samt voksne bor i hjemmet hos deres familie, nogle hos plejefamilie, andre i egen bolig.

Også for handicappede uden for institutionerne er der mange muligheder for at få støtte med henblik på at lette den daglige tilværelse for de pågældende selv og deres familie. En anden målsætning

for forsorgen for handicappede i Grønland er nemlig den, at *flest mulige bør forblive i deres eget hjem, når det er muligt, og hvis de pågældende selv ønsker det*. Ikke blot fordi det normalt er det billigste for samfundet, men også fordi det som regel er den menneskeligt set mest tilfredsstillende løsning.

Med henblik på at opfylde denne målsætning i størst muligt omfang søges der tilbudt de pågældende den nødvendige støtte i form af f. eks. hjemmehjælp, hjælpemidler, eventuelle boligændringer, støttepersoner i hjem eller på daginstitution og ydelse af plejevederlag. De støtemuligheder, der kan stilles til rådighed, er nærmere beskrevet i et andet indlæg i dette temanummer, hvorfor jeg ikke her

skal gå nærmere ind på disse ud over at nævne, at der i forbindelse med tildeling af støtte til afhjælpning eller mildnelse af et handicap ikke tages hensyn til den pågældende eller familiens økonomiske forhold, men alene ydes støtte ud fra en vurdering af den handicappedes behov for støtteforanstaltninger, begrundet i handicappets art og karakter.

Når Grønlands Hjemmestyre har en så klar målsætning med hensyn til at søge at beholde de handicappede i Grønland, kan man spørge sig: Hvad så med de mange, som i dag opholder sig i Danmark på de forskellige institutioner, som tidligere hørte under den danske særfor-
sorg? Allerhelst ville vi måske umiddelbart søge at flytte dem alle tilbage til Grønland. Imidlertid må det erindres, at mange af disse efterhånden har boet i Danmark i mange år og har vænnet sig til forholdene der. Det vil derfor nok ikke være menneskeligt rigtigt kritikløst at flytte alle grønlændere tilbage til Grønland, blot fordi de pågældende er grønlændere og er blevet sendt til Danmark på et tidspunkt, hvor der ikke var tilstrækkelige muligheder for at hjælpe dem til en bedre tilværelse her i Grønland. I alle de tilfælde, hvor en tilbageflytning til Grønland kan komme på tale, vil der blive foretaget en meget grundig undersøgelse af, om det vil være det rigtige for den pågældende selv, f. eks. ved forsøgsvisе ophold af længere eller kortere varighed i det grønlandske samfund.

Der har i de seneste år tillige været etableret en ferierejseret for de grønlæn-

dere, der er sendt til Danmark af de grønlandske myndigheder. Alle, som er i stand til at rejse til Grønland på ferie – enten alene eller med en ledsager – kan få en årlig frirejse til deres hjemsted og familie i Grønland. De, som ikke kan rejse til Grønland, kan i stedet for modtage besøg af en af forældrene, eventuelt begge forældre eller andre nært pårørende, også en gang om året. Formålet med denne besøgsordning er at opretholde kontakten mellem den i Danmark anbragte handicappede og dennes familie i Grønland, og det kan nok diskuteres, om ét årligt besøg er tilstrækkeligt. Der har været rejst ønske om mulighed for oftere kontakt, og det er da også en af de ting, jeg vil tage op til fornyet overvejelse inden alt for længe.

Det grønlandske samfund støtter sig i handicapforsorgen endnu i stor udstrækning til de danske specialinstitutioner og trækker på konsulentbistand fra danske specialkonsulenter. Det vil imidlertid nu kun være et spørgsmål om tid, hvornår Grønland selv har den nødvendige specialviden inden for de fleste områder. Der vil blive satset på at få uddannet grønlandssprogede specialkonsulenter, idet det er af afgørende betydning for den fremtidige udvikling, at der kan etableres konsulentbistand ved personer, som både har grønlandsk baggrund, og som taler grønlandsk. Kommunikationsproblemer har måske før i tiden bevirket valg af løsninger, som ikke altid var ordentligt gennemdrøftet med den handicappedes pårørende på grund af sproglige vanskeligheder. Der er dog ingen tvivl om, at de anbringelser, der har

»Flest mulige bør forblive i deres eget hjem, når det er muligt, og hvis de pågældende selv ønsker det.« Fot.: Mogens S. Koch.

været gennemført, er sket ud fra et ønske om at yde den bedst mulige bistand i hvert enkelt tilfælde. Men efterhånden som det grønlandske samfund kommer til at råde over et tilstrækkeligt antal uddannede socialpædagoger og lærere, som har en grønlandsk baggrund, og som taler sproget, vil der blive valgt løsninger i Grønland i stedet for anbringelser i Danmark. Det grønlandske

bistandsapparat er afhængig af de personalemæssige ressourcer, der kan stilles til rådighed; men der sker meget på dette område i disse år, så jeg tror på, at vi inden for en overskuelig fremtid vil være i stand til at beholde så godt som alle vore handicappede her i landet.

Forud for særforsorgens udlægning d. 1. januar 1980 vedtog Grønlands Lands-

ting en landstingsforordning om forsorgen for vidtgående handicappede – landstingsforordning nr. 9 af 15. oktober 1979. Denne forordning er en rammelov, der giver bemyndigelse til mig for udfyldning ved cirkulærer. I første omgang har jeg udsendt et cirkulære – SD-cirkulære nr. 136 af 18. december 1979 – der mere detaljeret beskriver, hvorledes forsorgen for de handicappede skal udøves. Dette cirkulære må forventes at skulle revideres inden alt for længe, idet de hidtidige erfaringer har påvist behov for justeringer på enkelte områder. Men i det store og hele dækker cirkulæret de muligheder, der synes at være behov for, og der er da også fortrinsvis behov for en præcisering af de enkelte bestemmelser af hensyn til især afgrænsningsspørgsmål. Landstingsforordningen og cirkulæret omhandler forsorgen for vidtgående handicappede; men dette begreb giver naturligvis anledning til afgrænsningsproblemer. Den tid, bestemmelserne indtil nu har været i kraft, har været anvendt til nærmere udfyldning for så vidt angår de nødvendige hjælpeforanstaltninger og omfanget heraf, til fastlæggelsen af kriterier for, hvornår en person skal anses som vidtgående handicappet og dermed omfattet af handicapforordningen og det tilhørende cirkulære, eller hvornår der skal hjælpes efter andre sociale regelsæt, som f. eks. landsrådsvedtægten om hjælp fra det offentlige, vedtægten om børne- og ungdomsforsorg eller vedtægten om aldersrente.

I Danmark skete der ved særforsorgens udlægning en decentralisering. I Grøn-

land gik man ikke helt så vidt. Der skete en decentralisering ved overførelsen af ansvaret for særforsorgsklienterne fra den danske stat til Grønlands Hjemmestyre. Men i Grønland har man med de nugældende bestemmelser valgt en centralisering af forsorgen for de vidtgående handicappede, således at ansvaret for og udgifterne til forsorgen er henlagt til det centrale socialvæsen ved Socialdirektoratet. Imidlertid er det ikke tanken at stoppe herved. Også i Grønland vil vi gerne på længere sigt decentralisere ansvaret for den særlige forsorg, der er behov for til de handicappede. Det er dog fundet nødvendigt i første omgang at placere ansvaret centralt, hvorefter der kan indhentes et erfaringsgrundlag og skabes en praksis for forsorgens indhold, som så senere kan danne grundlag for en udlægning til de lokale myndigheder. Forsorgen varetages dog i dag i nært samarbejde med de lokale myndigheder; således er det pålagt kommunerne at yde den nødvendige bistand til Socialdirektoratets sagsbehandling såvel i forbindelse med undersøgelsen af behovet for hjælpeforanstaltninger som ved det løbende tilsyn med henblik på eventuelle ændringer af iværksatte støtteforanstaltninger.

Bestemmelserne om forsorgen for vidtgående handicappede blev udstedt i slutningen af 1979, altså umiddelbart forud for udlægningen af særforsorgen. Der må som ovenfor nævnt inden for en overskuelig tid nok påregnes justeringer af i hvert fald cirkulærebemmelserne, idet den forløbne tid allerede har påvist forskellige uklarheder og medført for-

tolkningstvivel i visse situationer; men det er jo ikke usædvanligt, at der er behov for en revision af bistandsbestemmelser. Der vil på nuværende tidspunkt næppe blive tale om gennemgribende ændringer af den handicapforsorg, der er ved at blive opbygget, men alene om justeringer for så vidt angår de situationer, hvor de pågældende bestemmelser har vist sig ikke at være tilstrækkeligt klare eller måske direkte uensigtsmæssige. Der må dog påregnes en udlægning til kommunerne af ansvaret for handicapforsorgen på et eller andet tidspunkt.

For så vidt angår *den politiske målsætning* for forsorgen for handicappede skal der dog næppe påregnes ændringer i forhold til det foran anførte, hvorefter de handicappede anses som ligeværdige borgere i det grønlandske samfund, og at den nødvendige hjælp og støtte skal kunne modtages i Grønland, således at eventuel nedsendelse til forsorg i Dan-

mark kun vil skulle ske i enkelte tilfælde, hvor der kræves helt specielle foranstaltninger, som ikke kan skaffes i Grønland, samt at flest mulige bør forblive i deres eget hjem, når det er muligt, og de pågældende selv ønsker det. Hertil kan føjes, at der ej heller er overvejelser om at gøre retten til hjælpeforanstaltninger, der skyldes vidtgående handicaps, afhængig af pågældendes egen eller familiens indkomstforhold.

Opgaven at skaffe de handicappede mulighed for en rimelig tilværelse i det grønlandske samfund anses ikke at være løst med det nu iværksatte sikkerheds- og hjælpesystem. Der sker hele tiden en udvikling, både i selve samfundet og med hensyn til hjælpemulighederne, og der vil derfor på dette område såvel som på andre områder blive tale om en fortsat udvikling, der forhåbentlig fører til endnu bedre forhold også for vore handicappede medborgere.